

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. Tpjn 301/2003, ECLI:CZ:NS:2003:TPJN.301.2003.1

Číslo: 6/2004

Právní věta:

I. Úvěrovou smlouvou ve smyslu § 250b tr. zák. se rozumí smlouva o úvěru podle § 497 a násl. obchodního zákoníku. Naproti tomu pod tento pojem nelze podřadit takové typy smluv, které spočívají nikoliv v poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž v poskytování zboží a služeb na základě tzv. odložených plateb (např. smlouvu o koupi najaté věci či tzv. leasingovou smlouvu).

II. Ustanovení § 250b tr. zák. o trestném činu úvěrového podvodu je možno aplikovat i na případy, kdy poskytovatelem úvěru (věřitelem) ze smlouvy o úvěru není banka, nýbrž jiný subjekt poskytující v rámci svého předmětu podnikání úvěry (např. družstevní záložny, stavební spořitelny) nebo i jiné subjekty, pokud poskytnou úvěr na základě smlouvy o úvěru.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 27.11.2003

Spisová značka: Tpjn 301/2003

Číslo rozhodnutí: 6

Číslo sešitu: 1-2

Typ rozhodnutí: Stanovisko

Hesla: Úvěrový podvod

Předpisy: § 250b tr. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Předseda trestního kolegia Nejvyššího soudu podle § 21 odst. 1 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, a čl. 14 odst. 1 písm. f) Jednacího řádu Nejvyššího soudu navrhl, aby trestní kolegium Nejvyššího soudu zaujalo stanovisko k rozhodovací činnosti soudů ve věci výkladu pojmu „úvěrová smlouva“ z hlediska naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b tr. zák.

Tento návrh učinil předseda trestního kolegia na základě podnětu nejvyšší státní zástupkyně ze dne 27. 3. 2003.

Z předloženého podnětu vyplývá, že výše uvedený pojem je v soudní praxi vykládán nejednotně.

Nejvyšší státní zástupkyně poukázala na to, že Nejvyšší státní zastupitelství zaznamenalo v rámci

výkonu své působnosti několik poznatků, ze kterých je možno dovodit nejednotnost v rozhodování soudů spočívající v různosti názorů na možnost kvalifikovat jednání pachatelů, kteří při sjednávání úvěrových smluv uvedou vědomě nepravdivé skutečnosti, případně podstatné skutečnosti zamlčí, jako trestný čin podvodu podle § 250 tr. zák., resp. jako trestný čin úvěrového podvodu podle § 250b tr. zák., která plyne z rozdílných pohledů na vyřešení předběžné otázky, zda v konkrétním případě se jednalo vůbec o úvěrovou smlouvu, případně zda úvěr může poskytnout i jiný subjekt než banka (čímž je aplikace skutkové podstaty úvěrového podvodu podle § 250b tr. zák. někdy podmiňována).

Právní názor, že se nejedná o úvěrovou smlouvu ve smyslu § 497 - § 507 obchodního zákoníku, když jednou ze stran smlouvy nebyla banka, a úvěrem je pouze úvěr poskytnutý bankou, neboť poskytování úvěrů je vedle přijímání vkladů od veřejnosti základní činností peněžního ústavu, vyslovil Krajský soud v Plzni ve svém rozsudku ze dne 22. 1. 2001, sp. zn. 6 To 4/2001, jímž podle § 258 odst. 1 písm. b), c) tr. ř. zrušil rozsudek Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 3. 4. 2000, sp. zn. 3 T 1/2000, a podle § 259 odst. 1 tr. ř. věc vrátil soudu prvního stupně, aby ji v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl. Uvedený krajský soud jakožto soud odvolací se tak v podstatě ztotožnil s názorem jmenovaného okresního soudu ohledně charakteru smlouvy uzavřené mezi obviněným a obchodní společností M. P., a. s., zastoupenou obchodní společností H. K., s. r. o., K. V., který ji nepovažoval za smlouvu o úvěru (přestože tak byla formálně nazvána), nýbrž ji označil za pouze jiné řešení leasingové smlouvy. Rozsudkem Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 14. 6. 2001, sp. zn. 3 T 1/2000, byl obviněný uznán vinným na základě stejného skutkového děje a s užitím stejné právní kvalifikace (tj. trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák.) jako v původním rozhodnutí tohoto soudu ze dne 3. 4. 2000. Jmenované soudy tak vyjádřily svoje negativní stanovisko k užití právní kvalifikace o trestném činu úvěrového podvodu, kterou navrhoval Okresní státní zástupce v Karlových Varech v obžalobě a posléze i odvolání proti rozsudku Okresního soudu v Karlových Varech ze dne 3. 4. 2000.

V řadě pravomocných rozhodnutí okresních soudů v podstatě ze všech krajů byl však zaujat odlišný právní názor.

Například trestním příkazem samosoudce Okresního soudu ve Svitavách ze dne 13. 11. 2002. sp. zn. 2 T 575/2002, který nabyl právní moci dne 28. 11. 2002, byl obviněný uznán vinným trestným činem úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. na tom skutkovém základě, že dne 12. 6. 2001 v prodejně B-C. v P. předložil při sjednávání smlouvy o úvěru č. X se společností E. L., a. s., Č. B. falešné potvrzení o výši svého pracovního příjmu a na základě uvedeného dokladu mu byl poskytnut úvěr ve výši 7000 Kč na zakoupení mobilního telefonu zn. Nokia 8210, přičemž v následujícím období splátky neuhradil, čímž společnosti E. L. způsobil přímou škodu ve výši 7000 Kč.

Nejvyšší státní zástupkyně současně poukázala na problém, zda i smlouvy o poskytnutí různých forem úvěrů jinými subjekty než bankami jsou úvěrovými smlouvami tak, jak to má na mysli ustanovení § 250b tr. zák. o úvěrovém podvodu; konkrétně přitom poukázala na tzv. leasingové smlouvy, a to i v kontextu zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2002 a představuje implementaci směrnice Rady č. 87/102/EHS o sblížení zákonů a dalších právních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru do českého právního řádu.

Nejvyšší státní zástupkyně ve svém podnětu uvedla, že s argumentací vyslovenou v rozhodnutí Okresního soudu v Karlových Varech, v návaznosti na stanovisko, které ve věci zaujal Krajský soud v Plzni, se neztotožňuje a přiklonila se k právnímu názoru, že leasingová smlouva je svou podstatou spíše smlouvou o úvěru, a že tedy trestní odpovědnost podle § 250b tr. zák. může vzniknout i v návaznosti na tuto smlouvu.

Trestní kolegium Nejvyššího soudu před zaujetím stanoviska vyžádalo podle § 21 odst. 3 zák. č.

6/2002 Sb., o soudech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů, vyjádření od Ministerstva spravedlnosti České republiky, Ministerstva vnitra České republiky, předsedů vrchních a krajských soudů, právnických fakult v Praze, v Brně, v Plzni a v Olomouci, Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky, České advokátní komory a s ohledem na specifčnost řešené problematiky též od Ministerstva průmyslu a obchodu České republiky, České národní banky.

Městský soud v Praze uvedl, že gremiální porada trestních soudců se shodla na následujícím znění bodu I. stanoviska: „Ustanovení § 250b tr. zák. o trestném činu úvěrového podvodu je možno aplikovat i na případy, kdy poskytovatelem úvěru (věřitelem) ze smlouvy o úvěru není banka, nýbrž jiný subjekt poskytující v rámci svého předmětu podnikání úvěry (např. družstevní záložny, spořitelny, stavební spořitelny) nebo jiné podnikatelské subjekty, pokud z volných disponibilních zdrojů poskytnou úvěr na základě úvěrové smlouvy.“

Vrchní soud v Praze se vyjádřil ke stanovisku souhlasně, stejně jako Vrchní soud v Olomouci, jenž dodal, že v rozhodovací praxi jejich soudu byla podvodná jednání vůči předmětu leasingu posuzována v rámci právní kvalifikace § 250 tr. zák.; případné posouzení činu jako trestného činu podle § 250b tr. zák. závisí na vyřešení vzájemného vztahu ustanovení § 250 tr. zák. a § 250b tr. zák.

Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze předně uvedla, že ustanovení § 250b tr. zák. nesplňuje požadavek určitosti, jasnosti a přesnosti, v důsledku čehož vyvolává interpretační potíže, zdůraznila však dále, že tyto nelze odstranit soudním výkladem nepřipustně rozšiřujícím hranice trestnosti tím, že by pod pojem „úvěrová smlouva“ řadil i další typy smluv, např. spotřebitelský úvěr, tzv. leasingové smlouvy, smlouvy o koupi najaté věci na splátky nebo smlouvy o úročené půjčce, neboť takový postup by byl porušením zásady „*nullum crimen sine lege*“. Připuštění rozšiřujícího výkladu by mohlo vést k přepínání trestní represe. Na zřeteli je třeba mít naopak zásadu subsidiarity trestní represe, a to, že k prevenci soukromoprávních deliktů musí přispět především náležitá opatrnost účastníků smluvních vztahů; trestní právo se zde má uplatnit jako „*ultima ratio*“. K odstranění nejednotného výkladu by bylo vhodnější volit cestu novelizace trestního zákona, a to nejspíše doplněním definice termínu „úvěrová smlouva“, event. volbou jiného, jednoznačnějšího pojmu (v této souvislosti poukázala na německou právní úpravu, která užívá pojmu „kredit“, a trestní zákoník podává jeho podrobnou definici).

Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně se s návrhem stanoviska plně ztotožnila s tím, že poskytovatelem úvěru nemusí být jen banka, nýbrž i jiná právnická či fyzická osoba vlastnící k dané podnikatelské činnosti příslušné oprávnění.

Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci souhlasila s tím, že poskytování úvěrů není činností vyhrazenou pouze bankám, resp. s tím, aby ustanovení § 250b tr. zák. bylo aplikováno i na případy, kdy poskytovatelem úvěru ze smlouvy o úvěru není banka, nýbrž i jiný podnikatelský subjekt. Ohledně pojmu „úvěrová smlouva“ nedoporučila v souladu s principem pomocné úlohy trestního práva jeho extenzivní výklad, a navrhla jej zredukovat na ty smluvní vztahy, jejichž předmětem je pouze poskytnutí peněžních prostředků; upozornila dále na to, že sjednávání úvěrové smlouvy (jenž je obsaženo v ustanovení § 250b tr. zák.), kterou upravuje obchodní zákoník, není sjednáváním úvěru, neboť posledně jmenované je širším pojmem. Současně doplnila, že užší výklad daného pojmu neznamena automaticky odepření jakékoliv trestněprávní ochrany předmětným majetkovým zájmům, protože tyto jsou chráněny subsidiární skutkovou podstatou trestného činu podvodu podle § 250 tr. zák.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci se ztotožnil s návrhem aplikovat ustanovení § 250b tr. zák. i na případy, kdy poskytovatelem úvěru (věřitelem) není banka, nýbrž i jiný subjekt, např. spořitelní a úvěrní družstvo (družstevní záložna).

Česká advokátní komora akcentovala ve vztahu k dané problematice zásadu pomocné úlohy trestní represe a mínila, že záměrem zákonodárce nebylo pod pojem „úvěrová smlouva“ podřazovat poskytování jakýchkoli úvěrů v nejširším ekonomickém smyslu, ale naopak tento vycházel z ustanovení § 1 odst. 2 písm. b) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, kde se úvěrem rozumí v jakékoliv formě dočasně poskytnuté peněžní prostředky. Nesouhlasila s rozšiřováním aplikace ustanovení § 250b tr. zák. také na případy, kdy poskytovatelem úvěru jsou např. leasingové společnosti.

Česká národní banka doporučila vycházet z definice spotřebitelského úvěru tak, jak je uvedena v zákoně č. 321/2001 Sb. s tím rozdílem, že pro účely trestněprávní odpovědnosti je irelevantní, zda poskytovatelem úvěru je osoba (profesionál), která jedná v rámci své podnikatelské činnosti, a jeho příjemce spotřebitel, a zda úvěr byl poskytnut za úplatu, či bezplatně. „Úvěr“ navrhla definovat jako jakékoliv návratné (dočasné) poskytnutí peněžních prostředků, například ve formě úvěru, půjčky, odložené platby nebo koupě najaté věci (leasing); leasing by přitom zahrnoval i leasing poskytnutý podnikateli, nikoliv pouze spotřebiteli.

K návrhu stanoviska se vyjádřila i ostatní kolegia Nejvyššího soudu. Občanskoprávní kolegium uvedlo, že žádným z jeho senátů nebyly v tomto směru vzneseny připomínky; obdobně obchodní kolegium sdělilo, že nemá zásadních připomínek, a doporučilo pouze změnit termín „soukromí podnikatelé“ na přesnější „podnikatelé - fyzické osoby“.

Ostatní shora jmenovaná připomínková místa se k návrhu stanoviska nevyjádřila.

Po zvážení všech výše citovaných vyjádření a v nich uvedených argumentů zaujalo trestní kolegium Nejvyššího soudu shora citované stanovisko. K jeho podpoře uvádí následující.

Podle trestního zákona účinného do 31. 12. 1997 bylo možno jednání, jímž pachatel ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatil tím, že uvedl někoho v omyl, využil něčího omylu nebo zamlčel podstatné skutečnosti, postihovat jen jako trestný čin podvodu podle § 250 tr. zák. Tato skutková podstata vyžadovala, aby pachatel měl podvodný úmysl již v době, kdy začal naplňovat objektivní stránku tohoto trestného činu. Pokud však pachatel pojal úmysl podvést jiného až v průběhu takového jednání nebo dodatečně, uvedeného trestného činu se nedopustil.

Novelou provedenou zákonem č. 253/1997 Sb. účinnou od 1. 1. 1998 bylo ustanovení o trestném činu podvodu doplněno o další formy podvodných jednání, které sice byly trestné i podle předcházející úpravy, ale podvodný úmysl se zpravidla nepodařilo pachateli prokázat; přitom následek a subjektivní vztah pachatele k němu byl stejný. Zákonodárce proto považoval za potřebné doplnit hlavu devátou zvláštní části trestního zákona o nové skutkové podstaty trestných činů pojistného podvodu podle § 250a tr. zák. a úvěrového podvodu podle § 250b tr. zák.

V důvodové zprávě k této novele ve vztahu k § 250b tr. zák. je mimo jiné uvedeno, že ne ve všech případech lze podle stávající skutkové podstaty trestného činu podle § 250 postihovat jednání spočívající v uvedení nepravdivých údajů v rámci jednání o uzavření smlouvy o poskytnutí úvěru (a obdobně i dotace nebo subvence), a tím spíše případy, kdy pachatel již poskytnutý úvěr použije na jiný než sjednaný účel. Přitom taková jednání výrazně poškozují banky a slouží k získání neoprávněné majetkové výhody toho, kdo se takového činu dopustí.

Od účinnosti předmětné novely se trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 1 tr. zák. dopustí ten, kdo při sjednávání úvěrové smlouvy či v žádosti o poskytnutí subvence nebo dotace uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje nebo podstatné údaje zamlčí. Trestného činu úvěrového podvodu podle § 250b odst. 2 tr. zák. se pak dopustí ten, kdo bez souhlasu věřitele nebo jiné oprávněné osoby použije úvěr, subvenci nebo dotaci na jiný než určený účel.

V prvním z citovaných zákonných ustanoveních je uveden pojem „úvěrová smlouva“, aniž by v trestním zákoně byl blíže vymezen. Je proto zapotřebí jej vyložit.

Úvěr je současně pojmem ekonomickým i právním. Ve smyslu ekonomickém je formou dočasného postoupení zboží nebo peněžních prostředků věřitelem dlužníkovi na principu návratnosti, přičemž podle formy poskytnutí a splácení se rozeznávají tři druhy úvěrů: peněžní – poskytnuté a splácené v penězích, zbožové – poskytnuté a splácené ve zboží, a obchodní – poskytnuté ve zboží a splácené v penězích. Tyto zbožové a obchodní úvěry vznikají na základě smluvně dojednaných platebních podmínek za situace, kdy kupující může se zbožím nakládat dříve než je zaplatí.

Právní definici pojmu „úvěr“ lze vyvodit z ustanovení § 497 a násl. obchodního zákoníku upravujícího jako smluvní typ smlouvu o úvěru, k jejímž podstatným znakům patří poskytnutí finančních prostředků jednou stranou straně druhé, která se zavazuje poskytnuté prostředky vrátit a zaplatit z poskytnutých prostředků úroky, případně i další úplatu za poskytnutí úvěru. Tento smluvní typ tedy nezahrnuje poskytnutí zbožových nebo obchodních úvěrů. Podle převládajícího výkladu nemusí být u tohoto typu smlouvy jednou ze stran smluvního vztahu banka, nýbrž je možné, aby tyto úvěry poskytovaly i jiné subjekty, pokud k tomu mají podnikatelské oprávnění (např. právnické osoby i podnikatelé – fyzické osoby). Viz k tomu např. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol., Obchodní zákoník, Komentář, 7. vydání, Praha: C. H. Beck, 2002, str. 1053, nebo Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, str. 695, 1371, jakož i další text tohoto stanoviska.

Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb. (dále jen zákon č. 321/2001 Sb.), kterým byla do českého právního řádu implementována směrnice Rady 87/102/EHS o sblížení zákonů a dalších právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, ve znění směrnice 90/88/EHS a směrnice 98/7/ES, s účinností od 1. 1. 2002 upravil podmínky smluv, ve kterých se sjednává spotřebitelský úvěr mezi fyzickou nebo právnickou osobou poskytující spotřebitelský úvěr v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti nebo sdružením takovýchto osob (věřitel) /§ 2 písm. c)/ na straně jedné a fyzickou osobou, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti a v jejíž prospěch je spotřebitelský úvěr sjednáván (spotřebitel) /§ 2 písm. b)/ na straně druhé. Podle výkladového ustanovení § 2 písm. a) tohoto zákona je spotřebitelským úvěrem poskytnutí peněžních prostředků nebo odložené platby, například ve formě úvěru, půjčky nebo koupě najaté věci, za které je spotřebitel povinen platit. Naproti tomu se tento zákon mimo jiné nevztahuje s ohledem na jeho ustanovení § 1 odst. 2 písm. b) na nájemní smlouvu, která po uplynutí určité doby nezaručuje převod vlastnického práva nebo práva obsahově podobného vlastnickému právu (z toho lze pomocí argumentu a contrario odvozovat, že spotřebitelským úvěrem je každá nájemní smlouva zaručující převod vlastnictví), a podle jeho ustanovení § 1 odst. 2 písm. c) na půjčku poskytnutou bez úroku nebo jakékoli úplaty.

Ve vztahu ke shora zdůrazněným pojmům obsaženým ve formálních znacích trestného činu úvěrového podvodu je předmětem řešení jednak otázka, zda pro aplikaci § 250b tr. zák. je třeba, aby na jedné straně úvěrového vztahu vystupovala vždy banka, a dále otázka, zda pod pojem „úvěrová smlouva“ ve smyslu citovaného zákonného ustanovení lze leasingové a jim podobné smlouvy vůbec zařadit.

Při řešení prvé otázky Nejvyšší soud zastává názor, že není nutné, aby na jedné straně úvěrového vztahu, resp. smlouvy o úvěru vždy vystupovala banka. Podle převládajícího názoru právní teorie věřitelem ve smlouvě o úvěru může být nejen peněžní ústav, ale i jiný subjekt. Smlouva o úvěru sice spadá mezi bankovní smlouvy, ale současně tento rámec přesahuje a poskytování úvěru překračuje hranice bankovních operací. V souladu s tvrzením, že ani jednou ze stran smlouvy o úvěru nemusí být banka, je jak již shora citovaná směrnice č. 87/102/EHS, ve znění směrnice 90/88/EHS a

směrnice 98/7/ES, tak výše zmíněný zákon č. 321/2001 Sb. /§ 2 písm. c)/. V důvodové zprávě k tomuto zákonu se i výslovně uvádí, že věřitelem může být i jiná osoba než banka.

V praxi bude věřitelem, tj. stranou, která se zavazuje úvěr poskytnout, zpravidla banka, u níž poskytování úvěrů patří k předmětu činnosti a je většinou jednou z jejích nejvýznamnějších činností. To vyplývá z § 1 odst. 1 zákona č. 21/1992 Sb., o bankách, ve znění pozdějších předpisů, podle něhož jsou bankami právnické osoby, které přijímají vklady od veřejnosti a poskytují úvěry a k výkonu těchto činností mají povolení působit jako banka.

Obchodní zákoník však umožňuje, aby věřitelem byla i jiná osoba, ať už právnická nebo fyzická. Nemusí být přitom ani podnikatelem, neboť smlouva o úvěru patří mezi tzv. absolutní obchody, které se řídí obchodním zákoníkem bez ohledu na povahu účastníků závazkového vztahu /§ 261 odst. 3 písm. d) tohoto zákona/. Rovněž výkladem § 2 shora uvedeného zákona o bankách („Bez povolení působit jako banka nesmí nikdo přijímat vklady od veřejnosti, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak.“) lze dovodit, že pouhé poskytování úvěrů bez přijímání vkladů od veřejnosti není činností výlučně vyhrazenou bankám. Z toho vyplývá, že poskytování úvěrů takto omezeno není, takže takovou činnost mohou provádět i jiné subjekty než ty, které mají povolení působit jako banka.

Mezi tyto subjekty lze zařadit především družstevní záložny, které nejsou bankami a jsou oprávněny vykonávat jenom činnosti upravené v zákoně č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrních družstvech. Předmět jejich činnosti je vymezen v § 3 tohoto zákona a mimo jiné obsahuje poskytování úvěrů členům družstevní záložny. Obdobně tam lze zařadit stavební spořitelny, které podle § 2 odst. 1 zákona č. 96/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů, jsou provozovateli stavebního spoření (těmi mohou být pouze banky, jimž bylo uděleno povolení podle zvláštního zákona, pokud předmětem jejich činnosti je pouze stavební spoření a další činnosti podle tohoto zákona); stavebním spořením je přitom podle § 1 tohoto zákona účelové spoření spočívající a) v přijímání vkladů od účastníků stavebního spoření, b) v poskytování úvěrů účastníkům stavebního spoření, c) v poskytování příspěvku fyzickým osobám (státní podpory) účastníkům stavebního spoření.

Jakkoliv sjednání odměny za rezervování finančních prostředků bude praktické především pro banky, eventuálně pro družstevní záložny, není vyloučeno, že tak mohou postupovat i jiné subjekty, ať už poskytující v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti úvěry, nebo i subjekty, které nejsou podnikateli, pokud tak ovšem činí na základě smlouvy o úvěru. Tím není nikterak dotčena případná odpovědnost těchto subjektů (za splnění dalších zákonných podmínek) např. podle § 118 tr. zák.

Složitější je otázka, zda pod pojem úvěrové smlouvy podle § 250b tr. zák. je třeba zařadit jen smlouvu o úvěru podle § 497 a násl. obchodního zákoníku, nebo i další smlouvy, jejichž předmětem může být poskytování zbožových i obchodních úvěrů, resp. poskytování finančních prostředků, které nemá všechny znaky takové smlouvy o úvěru.

Otázkou předně je, zda pojmy „úvěrová smlouva“ podle § 250b tr. zák. a „smlouva o úvěru“ jakožto smluvní typ ve smyslu § 497 až § 507 obchodního zákoníku jsou pojmy totožné.

Jak bylo výše zmíněno, smlouva o úvěru patří podle již shora citovaného ustanovení § 261 odst. 3 písm. d) obchodního zákoníku mezi tzv. absolutní obchodní závazkové vztahy, což znamená, že tato smlouva bude vždy a v celém rozsahu bez ohledu na povahu jejích účastníků podřízena režimu obchodního zákoníku, a proto nezáleží na tom, zda úvěr je poskytován pro účely podnikání nebo pro účely jiné (např. jako tzv. spotřebitelský úvěr). Smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch finanční prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky, případně ještě další zvláštní úplatu za poskytnutí úvěru. Jde o smlouvu konsenzuální, pro jejíž vznik postačí dohoda o jejích podstatných

náležitostech (částech) ve smyslu § 269 odst. 1 obchodního zákoníku a nevyžaduje se, aby k faktickému poskytnutí peněžních prostředků skutečně došlo, čímž se liší od smlouvy o půjčce podle § 657 občanského zákoníku.

Pro názor, že zákonodárce při tvorbě ustanovení § 250b tr. zák. považoval shora uvedené pojmy smlouvy o úvěru a úvěrové smlouvy za totožné nebo alespoň velmi blízké, svědčí formulace použitá v § 250b odst. 2 tr. zák., kdy se lze domnívat, že tato skutková podstata byla konstruována pro případy finančních úvěrů, které není možné použít na jiný než určený účel (obdobně jako subvenci nebo dotaci), což u zbožových, resp. obchodních úvěrů si lze obtížně představit (snad jen v případech, že se pachatel ve smlouvě zaváže užít vyrobené či leasované, resp. najaté zboží k přesně vymezenému účelu, což je v praxi spíše výjimečné).

Na druhé straně je možné uvažovat i o tom, že zákonodárce měl na mysli pod pojem úvěrové smlouvy zařadit smlouvy, jejichž součástí je poskytnutí jakýchkoliv úvěrů v nejširším ekonomickém smyslu, tedy např. podle typů smluv, které jsou vypočteny v § 2a zákona č. 321/2001 Sb., tedy ve formě např. i smlouvy o koupi najaté věci, resp. smlouvy leasingové (tj. smlouvy o finančním pronájmu). Pro tento názor hovoří mj. fakt, že důvodová zpráva k novele č. 253/1997 Sb. tento problém vůbec neřeší, přičemž typ smlouvy, kde se výslovně hovoří o úvěru ve formě spotřebitelského úvěru, nebyl v době přijímání této novely výslovně právně upraven (zákon č. 321/2001 Sb. nabyl účinnosti teprve dne 1. 1. 2002).

Trestní kolegium Nejvyššího soudu je přesvědčeno, že přednosti zasluhuje názor prvně uvedený.

Při argumentaci je možno odkázat mj. na důvodovou zprávu k § 250b tr. zák., tak jak byla citována výše. Tato v podstatě klade naroveň smlouvu o poskytnutí úvěru s poskytnutím dotace či subvence. Přitom dotace či subvence je možno poskytovat pouze ve formě finančních prostředků (viz Šámal, P., Púry, F., Rizman, S., Trestní zákon, Komentář, 5. vydání, Praha: C. H. Beck, 2003, str. 1372). O tom svědčí i dikce § 250b odst. 2 tr. zák., která kriminalizuje vedle sebe neoprávněné užití úvěru, dotace či subvence na jiný než určený účel. Z účelu tohoto ustanovení vyplývá, že tyto formy jsou si postaveny naroveň, a tudíž ustanovení § 250b tr. zák. by mělo zahrnout pouze úvěry poskytnuté ve formě peněžitých prostředků.

Zákon č. 321/2001 Sb. však za spotřebitelský úvěr považuje vedle poskytnutí finančních prostředků také poskytnutí tzv. odložené platby. Tento pojem není v zákoně definován, gramatickým a logickým výkladem lze však dospět k tomu, že odložit je možné jen platby za poskytnutí nepeněžních prostředků, tedy např. zboží nebo některých typů služeb. V tomto směru by bylo možné považovat za poskytnutí odložené platby na základě přesně vymezených podmínek např. plnění na základě smlouvy o koupi najaté věci včetně tzv. smlouvy leasingové (smlouvy o finančním pronájmu). Zde se však již nejedná o poskytnutí přímo peněžních prostředků, a tudíž je třeba tyto typy smluv z dosahu pojmu „smlouva o úvěru“ či „úvěrová smlouva“ ve smyslu § 250b tr. zák. vyloučit.

Při preferenci tohoto názoru je třeba přihlídnout i k základním zásadám trestního práva, zejména k zásadě jen pomocné úlohy trestní represe, tj. zda vůbec tyto vztahy přichází v úvahu kriminalizovat a poskytovat tak věřitelům ochranu před podvodnými jednáními, která se zvláště v posledních letech rozmáhají. Zřejmě i proto zákonodárce vytvořil novou skutkovou podstatu úvěrového podvodu podle § 250b tr. zák., která by právě na tyto novější formy jednání reagovala. Na druhé straně je však trestní kolegium Nejvyššího soudu toho názoru, že při neurčitosti, značné vágnosti a mnohdy i absenci právního vymezení výše vykládaných pojmů nelze právě z důvodu zásady pomocné úlohy trestní represe preferovat extenzivní výklad těchto pojmů, tím méně pak jejich výklad formou analogie ve směru rozšiřování podmínek trestní odpovědnosti. Této citované zásadě nejspíše odpovídá použití výkladu restriktivního, který navíc odpovídá i dalším formám výkladu aplikovaných v odůvodnění tohoto stanoviska. Z tohoto důvodu trestní kolegium Nejvyššího soudu nepovažuje za

možné zahrnovat pod pojem „úvěrová smlouva“ ve smyslu § 250b tr. zák. takové formy úvěrových smluv, které spočívají nikoliv v poskytnutí peněžních prostředků, nýbrž v poskytování zboží a služeb na základě tzv. odložených plateb. Úvěrové smlouva ve výše uvedeném smyslu by tedy měla zahrnovat pouze smlouvu o úvěru podle § 497 a násl. obchodního zákoníku.